

Збірник наукових праць.-Дніпропетровськ: ДДУ, 1999.-Випуск 8.-С.72-83; Зовнішні ресурси української юридичної термінології: взаємодія детермінованих і випадкових процесів // Вісник Запорізького юридичного інституту.-1999.-№3.-С.226-237; Морфемний потенціал української юридичної термінології у генетичній та синтагматичній проєкціях // Вісник Запорізького державного університету: 36.наук.статей. Філологічні науки.-Запоріжжя: ЗДУ, 1999.-С.95-100. 6. Бодуэн де Куртенэ И.А. Подробная программа лекцій в 1876-77 уч. году // Бодуэн де Куртенэ И.А. Избранные труды по общему языкознанию: В 2-х т.-М., 1936.-Т.1.-С.88-107. 7. Русанівський В.М. Мова і суспільний прогрес // Мова і процеси суспільного розвитку.-К.,1980. 8. Попова М. Типологія на термінологічна номінація.-Софія, 1990. 9. Пристайко Т.С. Лексико-номінативная організація спеціального тексту.-Дніпропетровськ, 1996.-200с. 10. Даниленко В.П. Русская терминология / Опыт лингвистического описания.-М.,1977.-246с. 11. Лотте Д.С. Образование и правописание трехэлементных научно-технических терминов.-М., 1969.-С.14-15.

ЛЕКСИКО-ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНИЛА ЗЛОЧИН

(на матеріалі перекладів детективних романів)

© Олесь Бойко, 2000

Львівський інститут внутрішніх справ

Проблема дешифрування мови злочинця на етапі ведення слідства є особливою важливою умовою для досягнення об'єктивності суду на практиці. Це стосується текстів офіційно-ділового стилю. Об'єктом нашого зацікавлення є дещо інший стиль, а саме - стиль художньої літератури. В ньому, як відомо, і читачем, і суддею виступає одна особа - реципієнт твору. А тому важливо вивчити особливості лексичного запасу злочинця та його вербальні засоби впливу на об'єкт своєї оповіді з метою істинного/неістинного розкриття суті скоєного. Як правило, детективний жанр є найпоказовішим у цьому плані, і переклад таких творів висуває перед фахівцями мови ряд проблем.

По-перше, як адекватно відтворити суть сказаного злочинцем, зберігши його мовну картину світу, дух мовлення і мислення.

По-друге, як віднайти у мові перекладу найточніші відповідники, що передають характер відчуттів тих же завуальованих відчуттів.

Розмовно-фамільярний стиль, що у переважній більшості випадків характеризує мову злочинця, має тенденцію до витіснення нейтральних за своєю природою термінів, літературних синонімів. Це, звичайно ж, утруднює сприйняття твору, процес його перекладу.

Найбільше труднощів виникає у перекладацькій практиці у зв'язку з відтворенням експресивної лексики, фамільяризмів, вульгаризмів. Не завжди запропоновані перекладачем відповідники є вдалими аналогами, які в асоціативному мисленні повинні викликати адекватні реакції читача. Окрім того вони (переклади) не завжди узгоджуються із загальним фоном мови перекладу або зумовлюються мовною характеристикою персонажів. Дослівний переклад у багатьох випадках виявляється невдалим, штучним. Заміна в перекладі фамільярно-просторічних елементів термінами чи лексикою, що не відповідає літературній нормі мови оригіналу, не створює у реципієнта тексту належного враження і сприйняття. Уважний читач не має до кінця сформованого уявлення про образ, а також і про художні особливості оригіналу.

У складному процесі моделювання об'єктивної реальності у свідомості людини переплітаються дві її картини - концептуальна (логічна) і словесна (мовна). Логічна

модель, як вказують психо-лінгвісти, - є інваріантною для всіх носіїв мови, якою люди мислять і спілкуються [Брутян Г.А., С.138-139].

Щоб не бути винним у вчиненому злочині, підозрюваний намагається завуальовувати свої висловлювання, добираючи такі лексеми, які б сховали суть факту злочину, які б не конкретно вказували на реалії, а скрито подавали б їх опис.

При аналізі мовленнєвої картини світу злочинця ми стикаємося з проблемою встановлення істинного змісту висловлювання.

Для аналізу ми скористалися перекладами зарубіжних детективів романістів Ф.Д.Джеймса, Е.С.Гарднера та Д.Х.Чейза: «Нежіноча справа», «Собака, яка скавучала» і «Це ваш вінок, леді» (переклади з англійської) за загальною назвою «Шукайте жінку» (К., 1992).

Завдяки «каналам чуттєвого сприйняття світу» людина володіє істиною або спотвореною недостовірною інформацією [Брутян Г.А., С.142]

Диференціація ситуації у свідомості злочинця призводить до вичленування об'єкту і дії. На ці два фактори спрямована вся його мовленнєва діяльність. Отже, це лексика і термінологія, що потребує нашої уваги, для аналізу мовної картини світу злочинця.

Для аналізу лексико-термінологічних особливостей мовлення злочинця слід, на нашу думку, відштовхнутися від відомої в науці точки зору М.Фуко, який сформулював її так: «Найбільш стійким своїм корінням мова позначає дію, стан, волю, ... імена розмежує і фіксує сам процес дії» [Фуко М., С.377].

Той, хто вчинив злочин, осмислює одиничні предмети які можна співвідносити з певними групами. Наприклад, назва зброї: *ніж, пістолет, рушниця, вибуховий пристрій* та інші. У їх найменуванні цілком виразно проглядається вмотивованість дії або стану. З метою завуальовання суті вчиненого використовуються невизначено-широкі узагальнення, що вимагає посиленого дешифрування з боку читача: найчастіше для власного виправдання злочинець вказує на використання предметів побуту або оточуючої дійсності: *стілець, підсвічник, ваза, камінь, пляшка, банка, викрутка, хусточка, хустина* та ін.

Часто найменуванням в устах злочинця притаманна неконкретність (приналежність особі, колір, матеріал предметів вчинення злочину). Так номінації вживаються без прикметників (відносних чи присвійних): *банк, агентство, інспектор, бюро, автомастерня, компанія, співласник, інформатор*.

Таке мовне вираження безвідносних ознак (за термінологією О.Потебні) є підставою для кваліфікації умисного завуальовання деталей скоєного злочинцем.

Мовленню злочинця притаманне використання яскраво виражених емоційно-експресивних елементів мови, часто з негативним забарвленням: *стукач, папаша* і т.д.

Отже, варто зазначити, що психолінгвістичний аналіз мовлення особи, яка вчинила злочин, є цікавим об'єктом для вивчення мовознавців, юристів, психологів, психолінгвістів і т.д. З точки зору усталених понять аналізу термінів і загальноновживаних лексем в жанрі детективу порушуються, а точніше доповнюються звичні визначення та уявлення про юридичну термінологію.

Концептуальна модель реальності, якою користуються мовці, що прагнуть не зізнатися у власній провині, збагачується маніпулюванням понять, використанням таких номінацій, які б завуальовували висловлювання. Ці засоби служать для означення понять, «перероблених» їх свідомістю. Такі відповідники пояснюються не інтелектуальним безсиллям тих, хто вчинив злочин, а метою прикрити, сховати істину суть скоєного:

1. Брутян Г.А. Очерки по анализу философского знания. - Ереван, 1979. 2. Джеймс Ф.Д., Гарднер Е.С., Чейз Д.Х. Шукайте жінку. - К., 1992. 3. Фуко М. Слова и вещи. - М., 1977. С. 377-378.